

מסורת הש"ס

א. (הכלל פסחים ד.ב. ב"מ ט.ב. בכורות יח.ב. פסחים ו.א. מגילה ט.ב. סנהדרין יב.ב. ע"ז ה.ב. ירושלמי פסחים פ"א ה"א. תוספתא מגילה פ"ג ה"ה. ילק"ש תורה תשי"ט. ג. ראש השנה י"ב, ע"ש.)

גרסות

ניחא ליה דליתעביד יש בכתיב: ניחא ליה לאיניש דלעביד. דטבלה כגורן יש בכתיב: דטבלה כגורן מדרבנן. וכמה פרס... פרס יש בכתיב: וכמה פרס... פרס וראה במשנה לעיל נ"ב. פרס פלגא בכתיב: פרוסא פלגא. בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר באדר בסיון בכתיב: בן עזאי אומר ויש בכתיב: בן עזאי אומר בעשרים ותשעה באדר. קביע ליה זמן יש בכתיב: קבע ליה זמן. בחדש וישן יש בכתיב: לחדש וישן.

לשון

פרס יש סבורים כי מלה זו מתייחסת וקשורה אל המלה היוונית פרוס (פרוס), שיש לה משמעויות רבות, וביניהן — מה שגורם לדבר, מה שבה לפני.

כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים, מפני שאדם שוהה מלמכור את בהמותיו ומלשוחטן עד שיעשרן בומנים אלו שקבעו חכמים. ואף על גב דתנן [ואף על פי ששנינו] במשנתנו: עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט ניחא ליה [ננוח לו לאדם] דליתעביד מצוה בממוניה והדר לזבון וליכול [שתיעשה מצוה בממונו, לעשר את בהמותיו, ואחר כך ימכור ויאכל]. ושואלים: ואמאי קרי ליה [ומדוע קורא] התנא "גורן" לזמן שתיקנו חכמים למעשר בהמה? ומשיבים: מפני דטבלה [שהיא עושה טבל] כגורן, שמזמן זה אסור למכור ולשחוט בהמות החדשות, כפי שאיסור הדגן כגורן עושה אותו טבל, האסור באכילה עד שיתעשר. ועוד שואלים: וכמה הוא פרס שלפני הרגל, שאז הוא זמן מעשר בהמה לדעת ר' עקיבא? פירש ר' יוסי בר' יהודה: אין פרס פחות מחמשה עשר יום. ושואלים: מאי משמע [כיצד נשמע]. נלמד הרבה מ"פרס"? אמר ר' אבהו: "פרוס" משמעו פלגא [חצי]. ושואלים: פלגא דמאי [חצי של מה] הוא חמישה עשר יום? ומשיבים: פלגא [חצי] של הזמן שבו דורשים בהלכות פסח, כי הא דתניא [כמו זו ששנינו בכרייתא]: שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות (שבוועות) מקדימים לדרוש קודם הפסח, ולא שלוששים יום.

א שנינו במשנה, בן עזאי אומר: הגרנות למעשר בהמה הם בעשרים ותשעה באדר, באחד בסיון, בעשרים בתשעה באב. ושואלים: במאי קמיפלגי [במה חלוקתם] ר' עקיבא שאמר: כפרוס הפסח, כלומר, חמישה עשר יום קודם לפסח, ובן עזאי שאמר: בעשרים ותשעה באדר? ומשיבים, ר' עקיבא סבר [סבור]: אדר הסמוך לניסן זימנין [נעמין] הוא חודש מלא, בן שלוששים יום, וזימנין [נעמין] הוא חודש חסר, בן עשרים ותשעה יום, וכך זימנין [נעמין] דמיקלע [שמדמין] פרס הפסח ביום שלשים באדר, וזימנין [נעמין] דמיקלע [שמדמין] בעשרים ותשעה באדר, ומשום הכי לא קביע ליה [ומשום כך לא קבוע] זמן, תאריך בחודש. ובן עזאי סבר [סבור]: אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, הילכך קביע ליה [על כך קבוע לו] זמן בעשרים ותשעה באדר. מה שאמר בן עזאי שהגורן השני הוא באחד בסיון, ולא חמישה עשר יום קודם עצרת, טעם הדבר הוא: אידי דלא נפיש [מכיון שאין מרובות] הבהמות שגולדות מאז הגורן הקודם, אי אמרת ליקדים ליעשר [אם אומר אתה שיקדים ויעשר], בחמישה עשר יום קודם העצרת, עד דמטי רגל שלמי להו [עד שיגיע הרגל ימכרו ויכלו להם] ולא ייוותרו בהמות לעולי הרגל בעצרת. ומה שאמר בן עזאי שהגורן השלישי הוא בעשרים ותשעה באב וכו', ולא בחמישה עשר יום קודם חג הסוכות, הרי זה מפני שבן עזאי לטעמיה [למענו]. לשיטתו, שאמר: האלוהין מתעשרין בפני עצמן, מספק האם ראש השנה למעשר בהמה הוא באחד באלול או באחד בתשרי, ולכן קבע את זמן הגורן לפני חודש אלול, כדי שלא יעשרו משל אב על של אלול ולהיפך, שהרי אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה זו. ושואלים: וליעשרינהו [ושיעשר אותם] ביום שלשים באב? ומשיבים: זימנין דמחסרין ליה [נעמין שמחסרים אותם] את חודש אב, יום שלוששים הוא למעשה אחד באלול, ובעינין למיעבד הכירא [וצריכים לנו לעשות היכר], כדי להבדיל בין חדש וישן, שידעו אנשים שאין מעשרים מן הנולדים באב על הנולדים באלול ולהיפך.

ב שנינו במשנה, ר' אלעזר ור' שמעון אומרים: הגרנות למעשר בהמה הם באחד בניסן, באחד בסיון, בעשרים ותשעה באלול. ומסבירים: באחד בניסן — כדעת רבן שמעון בן גמליאל, שאמר: שתי שבתות לפני הפסח דורשים בהלכותיו. וקבעו את הגורן הסמוך לפסח באותו זמן, כחלק מן ההכנות לפסח.

ראש השנה, והוא ליה חדש וישן. ומדמסקפא ליה אימת ראש השנה אלול או תשרי — יומי לרופי דנולדים צאלול צהדיהו. ולעשר ביום שלשים באב — מאי טעמא נקט [נעשרים ומשעה] (יוס) — זמנין דמחסרי ליה, והוא ראש השנה שלשים יום. ומעשרין בהן. ואף על גב דלא אחי לרופי אלול צהדיהו, דהא אכתי לא נולד שום טלה היום, ולי נולד [היו] מחוסר זמן — אפילו הכי לא מעשרים לקיימי ההוא יומא, משום דנענין למעבד היכרא בין חדש לישן, לדיעו איניש דאלול לא שייך צהדי קיימי, ולא מנטרפי לעולם דאלול צהדי הך שתי שבתות עשר יום.

כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים. ואף על גב דתנן: עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט — ניחא ליה דליתעביד מצוה בממוניה, והדר לזבון וליכול. ופירש ר' יוסי בר' יהודה: אין פרס פחות מחמשה עשר יום. מאי משמע? אמר ר' אבהו: "פרוס" — פלגא. פלגא דמאי? פלגא דהלכות פסח, כי הא דתניא: שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות.

א "בן עזאי אומר: בעשרים ותשעה באדר, באחד בסיון". במאי קמיפלגי רבי עקיבא ורבן עזאי? רבי עקיבא סבר: אדר הסמוך לניסן זימנין מלא זימנין חסר, זימנין דמיקלע ביום שלשים זימנין דמיקלע בעשרים ותשעה, ומשום הכי לא קביע ליה זמן. ורבן עזאי סבר: אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, הילכך קביע ליה זמן בעשרים ותשעה באדר. באחד בסיון — אידי דלא נפיש, אי אמרת ליקדים ליעשר — עד דמטי רגל שלמי להו. "בעשרים ותשעה באב" וכו'.

ב "רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: באחד בניסן באחד בסיון" וכו'. באחד בניסן — רבן שמעון בן גמליאל דאמר: שתי שבתות,

כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים, מפני שאדם שוהה מלמכור את בהמותיו ומלשוחטן עד שיעשרן בומנים אלו שקבעו חכמים. ואף על גב דתנן [ואף על פי ששנינו] במשנתנו: עד שלא הגיע הגורן מותר למכור ולשחוט ניחא ליה [ננוח לו לאדם] דליתעביד מצוה בממוניה והדר לזבון וליכול [שתיעשה מצוה בממונו, לעשר את בהמותיו, ואחר כך ימכור ויאכל]. ושואלים: ואמאי קרי ליה [ומדוע קורא] התנא "גורן" לזמן שתיקנו חכמים למעשר בהמה? ומשיבים: מפני דטבלה [שהיא עושה טבל] כגורן, שמזמן זה אסור למכור ולשחוט בהמות החדשות, כפי שאיסור הדגן כגורן עושה אותו טבל, האסור באכילה עד שיתעשר. ועוד שואלים: וכמה הוא פרס שלפני הרגל, שאז הוא זמן מעשר בהמה לדעת ר' עקיבא? פירש ר' יוסי בר' יהודה: אין פרס פחות מחמשה עשר יום. ושואלים: מאי משמע [כיצד נשמע]. נלמד הרבה מ"פרס"? אמר ר' אבהו: "פרוס" משמעו פלגא [חצי]. ושואלים: פלגא דמאי [חצי של מה] הוא חמישה עשר יום? ומשיבים: פלגא [חצי] של הזמן שבו דורשים בהלכות פסח, כי הא דתניא [כמו זו ששנינו בכרייתא]: שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות (שבוועות) מקדימים לדרוש קודם הפסח, ולא שלוששים יום.

רש"י כת"י

כדי שתהיה מצויה למכור לעולי רגלים — לכיון דלא מתעשרי — לא שחטי להו ולא מזניי להו עד פרוס המג דמעשרן. ואף על גב דתנן במתניתין עד שלא הגיע זמן הגורן מותר למכור ולשחוט — גורן הוא דקובען למעשר, אפילו הכי לא שחטי להו עד דמעשרן. דניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה — שאין חסר ציה כלום, שהוא עלמו מקריב מעשרו ואוכלו שלמים. דטבל כגורן — כי הכי גורן קובעת למעשר משנתמרת בכרי מלאורייתא, כך ימים הללו קובעים את הבהמות מדרבנן, כדמנין: הגיע הגורן — לא ישחוט עד שיעשר. פרוס פלגא — והיינו נמי מהלכות הפסח — דמעשרין לבהמות דליתחמי למיכל צרגל. (כדלמרינן אידי דלא נפיש. מיד מתשרי ראש השנה הילכך מקדימין להס בעשרים ומשעה צאלול ולא צאלח צתשרי, אף על גב דהוא שתי שבתות קודם — משום דנעי היכרא צהדי וישן) ובמאי קמפלגי — דהא בן עזאי [נמין] סבר דזמן גרן הוא כפרוס הפסח חמשה עשר יום קודם, דיוס עשרים ומשעה צאלח וארבעה עשר דניסן — הרי חמשה עשר. זמנין דמשה עשר יום קודם הפסח מקלע ביום שלשים צאלח, כגון דהוי אדר מלא, וראש חדש לא הוה עד יום שלשים ואחד, ויוס אחד קודם ניסן הוי פרוס הפסח דהיינו ארבעה עשר מלאי טעמא דבן עזאי דלא אמר חמשה עשר יום כדלמרינן צתקס? אידי דלא נפיש — אותן ולדות (אפילו) [אפלין], דמעוט צהמות יולדות מניסן ועד עצרת, אס מקדיס ומעשר להו חמשה עשר יום — שלמי לאובלן (נאלקין) קודם עצרת, ולא מהיה צהמה מצויה לעולי רגלים. בן עזאי לטעמיה — דלמרי לקמן: האלוהים מתעשרין לעמון, ואין מנטרפין עס אותן שגולדו קודם אלול — שמא צאלח צאלול ראש השנה למעשר צהמה הוה ליה חדש וישן, ולא עס אותן הגולדים אחר אלול — שמא צאלח צתשרי הוי מתעשרין האלוהים לעמון. הילכך לא קבע זמן גורן של קיימי בעשרים ומשעה צאלול, דלא יומי לרופי דנולדים צאלול צהדיהו. ולעשר ביום שלשים באב — מאי טעמא נקט [נעשרים ומשעה] (יוס) — זמנין דמחסרי ליה, והוא ראש השנה שלשים יום. ומעשרין בהן. ואף על גב דלא אחי לרופי אלול צהדיהו, דהא אכתי לא נולד שום טלה היום, ולי נולד [היו] מחוסר זמן — אפילו הכי לא מעשרים לקיימי ההוא יומא, משום דנענין למעבד היכרא בין חדש לישן, לדיעו איניש דאלול לא שייך צהדי קיימי, ולא מנטרפי לעולם דאלול צהדי הך שתי שבתות עשר יום.

תוספות

ניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה — אף על גב דלפני הזמן יכול לעשר ולשחוט ולמכור, כיון שקבעו חכמים זמן — דרך הוא להמתין עוד ולעשר הכל ביחד.

עיונים

ניחא ליה דליתעביד מצוה בממוניה ואף על פי שיכול לעשר גם לפני הזמנים שתיקנו חכמים, מכל מקום דרכו של אדם להמתין ולעשר את כל בהמותיו ביחד, בזמן שתיקנו חכמים (תוס'). ויש מן האחרונים שכתב כי תקנת חכמים כוללת איסור על עישור הבהמות קודם לזמנים שתיקנו, כדי שהיו בהמות מצויות לעולי רגלים (טורי אבן ר"ה ד, ד, ד"ה בכור ומעשר). ובפירוש רש"י (מכת"י) כתב כי "ניחא ליה לאיניש דליתעביד מצוה בממוניה" — כשאנו חסר בדבר כלום, הרי קרבן מעשר נאכל על ידי הבעלים עצמו בירושלים. ואף שצריך להקריב את האימורים — הפסד מועט הוא (תו"ט שקלים פ"ג מ"א). אמנם, לעצם ההנחה שהזכירה בדברי רש"י, שנת לו לאדם לעשות מצוה בממונו רק במקום שאינו מפסיד בדבר — עלה לכאורה סתירה בין שתי סוגיות בפסחים (ד,ב) ובבא מציעא (ט,ב), וראשונים ואחרונים העלו אפשרויות שונות ליישב ביניהן (ראה ברבי יוסף אריח תלו סק"ו ועוד).

שחטי להו ולא מזניי להו עד פרוס המג דמעשרן. ואף על גב דתנן במתניתין עד שלא הגיע זמן הגורן מותר למכור ולשחוט — גורן הוא דקובען למעשר, אפילו הכי לא שחטי להו עד דמעשרן. דניחא ליה לאיניש דלעביד מצוה בממוניה — שאין חסר ציה כלום, שהוא עלמו מקריב מעשרו ואוכלו שלמים. דטבל כגורן — כי הכי גורן קובעת למעשר משנתמרת בכרי מלאורייתא, כך ימים הללו קובעים את הבהמות מדרבנן, כדמנין: הגיע הגורן — לא ישחוט עד שיעשר. פרוס פלגא — והיינו נמי מהלכות הפסח — דמעשרין לבהמות דליתחמי למיכל צרגל. (כדלמרינן אידי דלא נפיש. מיד מתשרי ראש השנה הילכך מקדימין להס בעשרים ומשעה צאלול ולא צאלח צתשרי, אף על גב דהוא שתי שבתות קודם — משום דנעי היכרא צהדי וישן) ובמאי קמפלגי — דהא בן עזאי [נמין] סבר דזמן גרן הוא כפרוס הפסח חמשה עשר יום קודם, דיוס עשרים ומשעה צאלח וארבעה עשר דניסן — הרי חמשה עשר. זמנין דמשה עשר יום קודם הפסח מקלע ביום שלשים צאלח, כגון דהוי אדר מלא, וראש חדש לא הוה עד יום שלשים ואחד, ויוס אחד קודם ניסן הוי פרוס הפסח דהיינו ארבעה עשר מלאי טעמא דבן עזאי דלא אמר חמשה עשר יום כדלמרינן צתקס? אידי דלא נפיש — אותן ולדות (אפילו) [אפלין], דמעוט צהמות יולדות מניסן ועד עצרת, אס מקדיס ומעשר להו חמשה עשר יום — שלמי לאובלן (נאלקין) קודם עצרת, ולא מהיה צהמה מצויה לעולי רגלים. בן עזאי לטעמיה — דלמרי לקמן: האלוהים מתעשרין לעמון, ואין מנטרפין עס אותן שגולדו קודם אלול — שמא צאלח צאלול ראש השנה למעשר צהמה הוה ליה חדש וישן, ולא עס אותן הגולדים אחר אלול — שמא צאלח צתשרי הוי מתעשרין האלוהים לעמון. הילכך לא קבע זמן גורן של קיימי בעשרים ומשעה צאלול, דלא יומי לרופי דנולדים צאלול צהדיהו. ולעשר ביום שלשים באב — מאי טעמא נקט [נעשרים ומשעה] (יוס) — זמנין דמחסרי ליה, והוא ראש השנה שלשים יום. ומעשרין בהן. ואף על גב דלא אחי לרופי אלול צהדיהו, דהא אכתי לא נולד שום טלה היום, ולי נולד [היו] מחוסר זמן — אפילו הכי לא מעשרים לקיימי ההוא יומא, משום דנענין למעבד היכרא בין חדש לישן, לדיעו איניש דאלול לא שייך צהדי קיימי, ולא מנטרפי לעולם דאלול צהדי הך שתי שבתות עשר יום.

אורה ההלכה שואלין ודורשין בהלכות פסח וכו' שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום. והוא הדין לכל יום טוב שיש לעסוק בהלכותיו שלוששים יום קודם לו (בי"ח, מג"א). בכרייתא. (ש"ע א"ח תכ"ט, א).

אדר הסמוך לניסן לעולם חסר אדר הסמוך לניסן לעולם חסר, והוא בן עשרים ותשעה ימים בלבד, בין בשנה רגילה, בין בשנה מעוברת, ובלח"מ (הל' בכורות פ"ז ה"ח) נהנה כיצד פסק הרמב"ם בבן עזאי ולא כר' עקיבא, שפסק הלכה כמותו לענין הגורן למעשר בהמה. (רמב"ם ספר זמנים הלכות קידוש החדש פ"ח ה"ה).

מסורת הש"ס
 א. בי"מ ז,א. ילק"ש תורה תרפא.
 ב. בי"מ ו,ב. ילק"ש שם.
 ג. תוספתא בכורות פ"ז י. ילק"ש תורה תרפ.

גרסות

ולא ספק יש בכתי"י ולא עשירי ספק.
 באי זה צד מעשרין בכתי"י ובמסניות בבית"י ובש"מ: כיצד מעשרין.
 כונסן לדיר יש בכתי"י: מכניסין לדיר.

פתח קטן יש בכתי"י: פתח קטן ויש: מפתחות קטן.
 ומונין במסניות: ומונה בשבט ויש בכתי"י: ומונה אותו בשבט ויש בכתי"י וכן גרס בש"מ: ומונין בשבט.

סוקר בסיקרא ברוב כתתי"י ובמסניות: סוקרו בסיקרא ויש: סוקרו בסקרה וכן בהמשך.

לא סקרו בסיקרא יש בכתי"י: לא סקרם בסיקרא ובכתי"י נוסף: ואומר הרי זה מעשר.

ולא מנאן בשבט יש בכתי"י ולא מנן בשבט ויש: ולא מניין בשבט ויש: ולא מנאן במניין.

מתעשרין במסניות ובש"מ: מעושרים.

ונטל אחד בכתי"י: ונטל אחד אחד.

רבי יוסי ברבי יהודה מעשר במסניות ועוד: ר' יוסי בר' יהודה אומר הרי זה מעשר.

הרי אלו פטורין בכתי"י ובש"מ: כולן פטורין.
 באי זה צד מעשר ברוב כתתי"י: כיצד מעשרין.

החיים

סיקרא
 זה הוא צבע אדום שהשתמשו בו למטרות שונות, וביניהן לצביעה ולכתיבה. כנראה שבסיסו היה תחמוצת העופרת, המיניים.

ונוטל אחד מן האלוין בתור מעשר, והשאר פטורין, ממה נפשך [וצונן] כלומר, מכל צד שתעין בדבר, שכן אי [א] באחד באלול ראש השנה – הרי שהנולדים באלול ותשרי מצטרפין לעשרה וחייבים, ושל אב פטורים, מפני שהם שייכים לשנה הקודמת, ואין בהם השנה – הרי שהנולדים באב ואלול מצטרפין, ושל תשרי פטורין לגמרי. מאי אמרת [מה אתה אומר]: אין התמישה של תשרי פטורים לגמרי, אלא לצרפו [שיצטרפו] לאחר מכן עם אלו שייולדו אחריהם לגורן אחר ויעשרם – אי אפשר לצרפם ולעשר את התערובת – שמה כבר נפטרו מן המעשר, שהלא עשירי ודאי אמר רחמנא [אמרה התורה] שיהיה קודש, ולא ספק, ותמיהם על דברי רבא: לפי הנימוקים הללו פשיטא [פשוט הוא] שנוטל אחד מן האלוים, ומה חידש בדבריו? ומשיבים: מהו דתימא [שתאמר] לגזור [נגזור] שלא יטול אפילו אחד מן האלוים, דילמא אתי למישקל מהנך [שמא יבוא ליטול אחד מאלה] שנוטלו באב או בתשרי, ואם הוא פטור – נמצא שהוא מביא חולין לעזרה, על כן קא משמע לן [משמע לנו] שאין חוששים לכך.

א משנה באי זה צד מעשרין? כונסן את כל הבהמות החדשות לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת, ומונין: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. והיוצא עשירי סוקר בסיקרא (צובע אותו בצבע אדום), ואומר: "הרי זה מעשר". ומכל מקום, גם אם לא סקרו בסיקרא, וכן אם לא מנאן בשבט, שלא ספר אותם באמצעות מקלו, ככתוב "כל אשר יעבור תחת

השבט העשירי יהיה קדש" (ויקרא כז, לב), אלא רק בפיו, או שמנאן רבוצים או עומדים בלא להעבירם – הרי אלו מתעשרין בדיעבד. אבל היה לו מאה טלאים ונטל עשרה מתוכם, או עשרה ונטל אחד – אין זה מעשר, מפני שלא מנאם בזה אחר זה עד העשירי. ר' יוסי בר' יהודה אומר: הרי זה מעשר גם כן. אם קודם שגמר לעשר את בהמותיו קפץ אחד מן המנויין, אלה שכבר יצאו ונמנו, לתוכן – הרי כל אלו שבפנים פטורין. קפץ אחד מן המעושרין, זה שנקבע כמעשר, לתוכן, ונתערב בהם, וכל אחד מהם ספק קדוש – כולם ירעו עד שיסתאבו, עד שיפול בהם מום, ואחר כך יאכלו במומן לבעלים.

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא: באי זה צד מעשר אדם את בהמותיו? כונסן לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת, ומונין: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. והיוצא עשירי סוקר בסיקרא (צובע אותו בצבע אדום), ואומר: "הרי זה מעשר". ומכל מקום, גם אם לא סקרו בסיקרא, וכן אם לא מנאן בשבט, שלא ספר אותם באמצעות מקלו, ככתוב "כל אשר יעבור תחת

השבט העשירי יהיה קדש" (ויקרא כז, לב), אלא רק בפיו, או שמנאן רבוצים או עומדים בלא להעבירם – הרי אלו מתעשרין בדיעבד. אבל היה לו מאה טלאים ונטל עשרה מתוכם, או עשרה ונטל אחד – אין זה מעשר, מפני שלא מנאם בזה אחר זה עד העשירי. ר' יוסי בר' יהודה אומר: הרי זה מעשר גם כן. אם קודם שגמר לעשר את בהמותיו קפץ אחד מן המנויין, אלה שכבר יצאו ונמנו, לתוכן – הרי כל אלו שבפנים פטורין. קפץ אחד מן המעושרין, זה שנקבע כמעשר, לתוכן, ונתערב בהם, וכל אחד מהם ספק קדוש – כולם ירעו עד שיסתאבו, עד שיפול בהם מום, ואחר כך יאכלו במומן לבעלים.

ב גמרא תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא: באי זה צד מעשר אדם את בהמותיו? כונסן לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת, ומונין: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. והיוצא עשירי סוקר בסיקרא (צובע אותו בצבע אדום), ואומר: "הרי זה מעשר". ומכל מקום, גם אם לא סקרו בסיקרא, וכן אם לא מנאן בשבט, שלא ספר אותם באמצעות מקלו, ככתוב "כל אשר יעבור תחת

ונוטל אחד מן האלוין – ולא שיקון ויולאנו נעשירי, דהא כתיב: "לא יצקר". אלא כמדומה, כגון שמנאן רבוצין או עומדין, דהשתא ("א") [אפשר] לכוני עליהו אחד מן האלוין עשירי. אכל אם היה מעבדים צפחה תחת השבט – לא ידע כי נפיק צריש עשרה. והכי נמי אמרינן לקמן: רבוצין או עומדין – הרי אלו מעושרין. ודאב פטורין – דליכא מחוזה שנה אלא חמשה. מאי אמרת לצטרפו – הך חמשה דתשרי לגורן אחר עם אותן שילדו לאחר כן צוהה שנה עלמה, יצטרפו עמהן צפרוס הפסקה. לא אפשר – משום דעשירי דהא רחמנא דיהיה קודש, ולא ספק. כגון הכל, דשמא אלו חמשה דתשרי נפטרו כבר צוהו שנטל מן האלוין, דאלול ראש השנה. פשיטא – דמן האלוין נטל. דאי מהנחו דאב – לא ליהוי עשירי, דשמא אלו ראש השנה, וליכא משנה שעברה אלא חמשה, וליכא צבו דין מעשר. ואי מהנחו דתשרי אהנך עשרה דאב ואלול – דילמא תשרי ראש השנה, וליכא נמי דין מעשר צהנחו חמשה. ומו, דהנך עשרה צאב ואלול לא ליהו מעושרים. למישקל מהנך – דאב ומשיר.

משנה לצאת באחד – שאם היו יולאים כאחד – יהיו תשע ועשירי מקולקלין, כדלקמן. רבוצים = שכזים. ונטל עשרה עשרה – כלומר, שלל מנאן "אחד" "שנים" "שלוש" אלא עשרה צבת אחת נטל בכל פעם ופעם, ומכל עשרה נטל אחד למעשר – אין זה מעשר. משום דכירי למנותן כדי שיהא עשירי למנינא קודש. טעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא. מן המנויין – מאותן שכבר עברו צפחה תחת השבט, אף על פי שאינן עדיין מעושרין. וכגון שמה וזור אחד מהן וקפץ לתוך הדיר. להמנויין היין פטורין זמנין הראוי, כדמפרש בגמרא, ומשום דלין ידוע אחיה הפטור – לך כל מה שדיר פטורין. מן המעושרין – מן המעושרות גופייהו.

א משנה באי זה צד מעשרין? כונסן לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת, ומונין: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. והיוצא עשירי סוקר בסיקרא (צובע אותו בצבע אדום), ואומר: "הרי זה מעשר". לא סקרו בסיקרא, ולא מנאן בשבט, או שמנאן רבוצים או עומדים – הרי אלו מתעשרין. הרי לו מאה ונטל עשרה, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת, ומונין: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. והיוצא עשירי סוקר בסיקרא (צובע אותו בצבע אדום), ואומר: "הרי זה מעשר". ומכל מקום, גם אם לא סקרו בסיקרא, וכן אם לא מנאן בשבט, שלא ספר אותם באמצעות מקלו, ככתוב "כל אשר יעבור תחת

השבט העשירי יהיה קדש" (ויקרא כז, לב), אלא רק בפיו, או שמנאן רבוצים או עומדים בלא להעבירם – הרי אלו מתעשרין בדיעבד. אבל היה לו מאה טלאים ונטל עשרה מתוכם, או עשרה ונטל אחד – אין זה מעשר, מפני שלא מנאם בזה אחר זה עד העשירי. ר' יוסי בר' יהודה אומר: הרי זה מעשר גם כן. אם קודם שגמר לעשר את בהמותיו קפץ אחד מן המנויין, אלה שכבר יצאו ונמנו, לתוכן – הרי כל אלו שבפנים פטורין. קפץ אחד מן המעושרין, זה שנקבע כמעשר, לתוכן, ונתערב בהם, וכל אחד מהם ספק קדוש – כולם ירעו עד שיסתאבו, עד שיפול בהם מום, ואחר כך יאכלו במומן לבעלים.

ב גמרא תנו רבנן: באי זה צד מעשר? כונסן לדיר, ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהו שנים יכולין לצאת כאחת, ומונין: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה. והיוצא עשירי סוקר בסיקרא (צובע אותו בצבע אדום), ואומר: "הרי זה מעשר". ומכל מקום, גם אם לא סקרו בסיקרא, וכן אם לא מנאן בשבט, שלא ספר אותם באמצעות מקלו, ככתוב "כל אשר יעבור תחת

רש"י כת"י

דתשרי פטורים מאי אמרת לצטרופי – הך דתשרי לגורן אחר, דשמא תשרי ראש השנה, ונטל עשרה עשרה – כלומר, שלל מנאן "אחד" "שנים" "שלוש" אלא עשרה צבת אחת נטל בכל פעם ופעם, ומכל עשרה נטל אחד למעשר – אין זה מעשר. משום דכירי למנותן כדי שיהא עשירי למנינא קודש. טעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא. מן המנויין – מאותן שכבר עברו צפחה תחת השבט, אף על פי שאינן עדיין מעושרין. וכגון שמה וזור אחד מהן וקפץ לתוך הדיר. להמנויין היין פטורין זמנין הראוי, כדמפרש בגמרא, ומשום דלין ידוע אחיה הפטור – לך כל מה שדיר פטורין. מן המעושרין – מן המעושרות גופייהו.

תוספות

ונוטל אחד מן האלוין – אין שייך לאסור כאן משום "לא יצקר" כדאמר אפוקי בעל מום בריש עשרה, בריש פירקין (נג, ב).

עיונים

ונוטל אחד מן האלוין והשאר פטורין הראשונים התקשו: והלא קביעת המעשר חייבת להיות מקרית ולא מכוונת, כדברי הכתוב "כל אשר יעבור תחת השבט... לא יצקר בן טוב לרע" (ויקרא כז, לב-לג) ואם כן איך ניתן לכוון ולקחת אחד מן הנולדים באלול? ורש"י ("ד"ה נטל) פירש שאין הכוונה שיוציא אחד מן האלוים כעשירי, אלא שמונה אותם כאשר הם רבוצים או עומדים, ובמשנה להלן מבואר שגם במקרה כזה המעשר חל. ובתוספות ("ד"ה ונטל) תירצו שהאיסור לבקר הוא רק בין בעל מום ותם (בין טוב לרע), אך לבקר בין בהמות שונות אין איסור (צאן קרשים). ויש שהסביר שהיציאה הבלתי מכוונת אינה תנאי הכרחי לקיום המצוה, ולכן במקום שאי אפשר לעשר – ניתן לכוון את יציאת הטלאים (חזון איש).

עשירי ודאי אמר רחמנא ולא ספק מדברי רש"י (כת"י) ורבינו גרשום נראה שהחשש הוא שמה שעשירי יהיה אחד מהספקות, והוא הרי לא יכול להיות מעשר, כי "עשירי ודאי אמר רחמנא". ובמסכת בי"מ (ז, א) פירש רש"י ("ד"ה עשירי) כי כאשר יש ספק בעד – היוצא עשירי אינו דאי עשירי, שמה אחד מאלו שיצאו לפניו פטור, והוא רק תשיעי. ויש מן הראשונים שנראה מדבריהם כי אין כאן רק חשש שמה יצא הספק עשירי, אלא שמנין כזה, שהעשירי שבו אינו מעשר ודאי – אינו מנין המצורף למעשר בהמה (ראה ש"מ בי"מ ז, א בשם רבינו יונה. וראה פירוש הרע"ב למשנה הבאה "ד"ה מן המנויין).

מהו דתימא וכו' קא משמע לך כלומר, אין חוששים שמה יבוא ליטול בטעות אחד מן הטלאים של אב או של תשרי. שהרי ניתן לעשרם כאשר הוא מונה אותם רבוצים או עומדים, ובאופן זה הריהו מונה איזה שהוא בוחר (רבינו גרשום). היה לו מאה ונטל עשרה עשרה ונטל אחד הפירוש בפנים הוא כפירוש רש"י מכת"י ורוב המפרשים, שמדובר על שני מקרים נפרדים: האחד – היו לו מאה והוא נטל מהם עשרה וקבעם כמעשר, ומקרה שני – היו לו עשרה והוא נטל אחד. ואילו לפי פירוש רש"י לפנינו ("ד"ה ונטל) המשנה עוסקת במקרה אחד: היו לו מאה ונטל מהם עשרה עשרה בנפרד, ומכל עדר של עשרה הפריש אחד.

קפץ אחד מן המנויין הגמרא (להלן ט, ב) דנה האם מדובר כאן באלו שנמנו וכו' יצא עשירי אחריהם ונתקדש, או אף באלו שלא יצא עשירי אחריהם, והם פטורים ממעשר מפני שכשנמנו היו ראויים להתעשר. ומכל מקום, בין לדרך זו ובין לדרך זו, טעם הפטור הוא. משום שייחבן שהיוצא עשירי הוא זה שכבר נפט, או משום שכל אחד מן הנמצאים בפנים הוא ספק, ואין מעשרים את הספק, וכפי שנאמר לעיל: "עשירי ודאי אמר רחמנא, ולא ספק" (רע"ב).

אורה ההלכה

עשירי ודאי אמר רחמנא כל בהמה שהיא ספק אם בת מעשר היא או אינה בת מעשר, הרי היא פטורה מן המעשר. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ז ה"טז).

באי זה צד מעשרין כיצד מעשר מעשר בהמה? כונס את כל הטלאים או כל העגלים שלו לדיר ועושה לו פתח קטן כדי שלא יצאו שנים כאחד, ואת אמותיהם מעמיד מבחוץ והן גזרות כדי שישמעו הטלאים את קולן ויצאו מן הדיר לקראתן מעצמם. ואינו מוציאם מן הדיר בידו, וכשיצאו מן הדיר זה אחר זה מתחיל ומונה אותן בשבט: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה, והיוצא עשירי – בין שהוא זכר בין נקבה, בין שהוא תמים בין בעל מום – סוקרו בסיקרא, ואומר: "הרי זה מעשר". (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ז ה"א).

לא סקרו בסיקרא ולא מנאן בשבט או שמנאן רבוצים או עומדים לא סקרו בסיקרא, או שלא מנאם בשבט, או שמנאם כשהם רבוצים או עומדים – הרי אלו מעשר. (רמב"ם שם).

היו לו מאה ונטל עשרה עשרה ונטל אחד מי שהיו לו עשרה טלאים והפריש אחד מעשרה, או שהיו לו מאה והפריש עשרה למעשר – אין אלו מעשר. (רמב"ם שם).

קפץ אחד מן המנויין לתוכן היה מונה את היוצאים מן הדיר אחד אחד ומקדש את העשירי, וקפץ אחד מאלו שכבר נמנו לתוך הדיר, ונתערב בתוך אלו שעדיין לא נמנו ולא נתעשרו – נפטרו כולם ממעשר בהמה, לפי שכל אחד מהם ספק אם הוא המנוי שכבר נפט, או אחר. (רמב"ם שם פ"ה ה"ד. וראה שם פ"ו ה"טז).

קפץ אחד מן המעושרין לתוכן קפץ אחד מן המעושרים לתוך הדיר ונתערב בשאר הבהמות שעדיין לא נמנו – כולם ירעו עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן. (רמב"ם שם ה"טז).

גמרא יתום – שמתה אמו קודם שנולד. והשתא אי הוה שדו ירקא – הוה נפיק נמי יתום דמיפטר. ואף על גב דליכא יתום דמימי, כגון שנולד ואחר כך מתה אמו, וההוא לא נפיק אלא על ידי ירקא – מכל מקום צהא דמעמיד אמותיהן של אלו מצחוק ליהו ליה הכירא, ויהיה נזכר דימוס ולקוח לאו בני עשורי נינהו. טריפה אינה עוברת – כגון שנטצו רגליה מן הארכובה ולמעלה, ולא מצי למיזל. הכי גרסינן: יכול היו לו מאה וכו'. בשתי תרומות – ואף על גב דלא כתיב האי קרא ד"תרומתם" אלא בתרומת מעשר – נפקא לן דמימי בתרומה גדולה, מדכתיב "כדגן מן הגורן", כלומר, כתרומה גדולה שנטול ישראל מגרנו. והשתא אימקס תרומת מעשר לתרומה גדולה להאי מילתא, דמה תרומה גדולה וכו'.

גמרא רש"י כתיב ולישדי להו ירקא – ירקא עשז יטיל להם צחוק וילאו אחריו, ולמה מעמיד אמותיהן? גזרה – שלא יהיה שם לקוח או יתום וילאו עמהם. הילכך מעמיד אמותיהן, ולא ילא אלא מי שיש לו אס, דרזו לוקחין אין להם אס נמכת עמהן. בן גומל אומר בשתי תרומות הכתוב מדבר – דלויס קאמר רחמנא: "ונחשז לכס כדגן" וכו'. כלומר, תרומת מעשר מן המעשר שאתם נוטים לכהניס – תהיו נוטלים צמחשבה, דכתיב: "ונחשז לכס תרומתכם" וכו', כלומר, תרומה שנתן ישראל לכהן מן הגורן, אלמלא שתי תרומות כתיב נקרא, ואתרוייהו קאי "ונחשז" וכו'. אומד – שאומד מדעתו בלא מדה כמה סאין י, ונתן תרומה לפי אומדו. מחשבה – שאינו מפרשה מיד, אלא נתן עינו לטול תרומה בלא מדה. וכל הך מלתא נפקא מ"ונחשז" ומעשר דגן קרייה.

תוספות

כשם שהתרומה גדולה ניטלת מאומד – מן התורה באומד, דחטה אחת פוטרת את הכרי, ולא נתנה בה תורה שיעור, ד"יראשית דגנך" כתיב (דברים יח). אלא משום דבתרומת מעשר שייך אומד, ששיעורה כתוב (במדבר יח): "מעשר מן המעשר", ובתרומה גדולה נמי תקנו חכמים שיעור – שייך בה אומד. ומיהו, בזה אין להקשות תרומת מעשר לתרומה גדולה, שיועיל במתכוין חטה אחת, דהא כתיב: "מעשר מן המעשר". ומיהו, אם במתכוין מוסיף – לכאורה מהני, דלחכי מקיש לתרומה גדולה דנטלת מאומד – למצוה, כדי שיתרום בעין יפה, שמתוך שירא שלא יטול פחות – נוטל בעין יפה. כדתנן פרק קמא דתרומות (משנה ז): אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין. ובתוספתא גרס: "מה תרומה גדולה אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה". וכן גרס רבינו תם. וגרס עלה בירושלמי בפרק קמא דתרומות: "יתני רבי אלעזר בן גומל: לא במדה" כו'. ופרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נה, א) מסיים בברייתא דשמעתין: ומה תרומה גדולה בעין יפה כו'. והתם אמר רבי אלעזר בן גומל: תורמים תרומת מעשר תאנים על גרוגרות במנין, וגרוגרות על תאנים במדה, משום עין יפה. ולא נקט "אינה ניטלת אלא במחשבה ובאומד" אלא כדי שיעשה בעין יפה. ואם תאמר: סוף פרק "כל הגט" (גיטין לב, ב) דמפרש אביי: ישראל שאמר לבן לוי "כך אמר לי אבא מעשר יש לך בידי", או "מעשר לאביך בידי" – חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון דלא קייץ לא [הו] מתקין ליה. "כור מעשר לאביך בידי" או "כור מעשר יש לך בידי" – אין חוששין לתרומת מעשר שבו, כיון דקייץ תקוני תקניה. ומוקי לה כאבא אלעזר בן גומל דמקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה, וכשם שיש לו [רשות] לבעל הבית לתרום תרומה גדולה – כך יש לו [רשות] לתרום תרומת מעשר. והשתא, כיון דאפשר באומד – אם כן בלא קייץ נמי ינחוש דלמא תיקן מאומד! יש לומר: נהי דעל בן לוי מצוה לעשות בעין יפה, מכל מקום בעל הבית אין לו לעשות עין יפה בשל אחרים. ואפילו יש לו רשות – אין לעשות להוציא עצמו ממתעמתן של כהן ולוי, שלא יתרעמו עליו זה או זה אם יטעה באומד שלו. ואם תאמר: פרק רביעי דתרומות (משנה ו) הא דתנן: המונה משובח, והמודד משובח הימנו, והשוקל משובח משלשתן. ובירושלמי פרק קמא דתרומות מקשה לה, ומשני: כאן לתרומה גדולה כאן לתרומת מעשר. ותני רבי אלעזר בן גומל: מנין שאין תורמין לא במדה ולא במנין ולא במשקל? תלמוד לומר: "ונחשז לכס תרומתכם והרמותם" – במחשבה אתה תורם, ואין אתה תורם במשקל במדה ובמנין. פירוש: ההיא דאין תורמין – בתרומה גדולה, דלכולי עלמא מצותה מאומד. וההיא דהמונה משובח – בתרומת מעשר, וכרבנן. והא דמיייתי ברייתא דאבא אלעזר בן גומל – לאשמועינן דפליגי בתרומת מעשר. ואם תאמר: דבירושלמי אמר אההיא דהמונה משובח: ממאי הוא משובח? אמר רב הונא: מן התורם באומד. משמע דמאומד הוי תרומה, אלא שהמונה משובח. ואמר נמי התם, אמר רבי הלל: מתניתין אמרה כן, והשוקל משובח משלשתן. פירוש: מכלל דאיכא שלשה בר משוקל. ואמר רבי חנינא: תפטר בשלשתן, ולית שמע מינה כלום. ואי לרבנן – לדידהו אין תרומת מעשר מאומד, ואי כאבא אלעזר בן גומל – האמר דמצוה לעשות מאומד! ונראה לפרש: דלרבי אלעזר בן גומל נמי לא ילפינן אלא דמועיל מאומד, ולא דשויה מצוה מאומד. והשתא, הא דמשני: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר – היינו כרבי אלעזר בן גומל. ונחיא השתא הא דמיייתי עלה ברייתא דאבא אלעזר בן גומל. אי נמי, מודו רבנן לאבא אלעזר בן גומל דמאומד הוי תרומה, אבל אין מצוה לעשות מאומד. ואם תאמר: והיכי שרו רבנן לעשות מאומד? אם כן הוה ליה מרבה מעשרות! יש לומר: היינו מברכה במתכוין, אבל כשמתכוין לאומד יפה – לא חשיב מרבה. ומיהו, במידי דשרי מאומד, משמע פרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נד: ושם) דלא חיישין אי מרבה אף במתכוין. דהא קתני: תורמין תאנים על גרוגרות במנין. ופריך, דהוה ליה מרבה על המעשרות. ובתרומת מעשר איירי, כדמוכח סיפא: ומשני: אבא אלעזר בן גומל היא, ומשום עין יפה. והתם במתכוין מרבה, וכל מה שירצה להרבות חשוב עין יפה. ונראה דלית ליה כדאבא אלעזר בן גומל המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין, דבמעשר נמי שרי מאומד, כדמוכח בשמעתין, כדקאמר: ומעשר קריה רחמנא "תרומה", דכתיב בו: "את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה". ובמעשר ראשון איירי, דכתיב בסיפיה דקרא: "נתתי ללויס לחלה". וקשה אסוגיא דשמעתין: למה לי [לאוקמא] הכי דרבי אלעזר בן גומל ורבי יוסי ברבי יהודה אית

יהו שנים יכולין לצאת כאחד, ומשאירים את אימותיהם מבחוץ והם מבכפנים, ואמותיהן גועות, והולדות יוצאות לקראת אמן. ושואלים: ומדוע בדרך זו? ולפקינהו אינהו [ושוציא אותם עצמם], שידחוף אותם לעבר הפתח! ומשיבים: "כל אשר יעבור" (ויקרא כז, לב) כתיב [נאמר], מעצמו, ולא שיעבירוהו. ושואלים: ולשדי להו ירקא וליפקו לותיה [ושישליך להם ירק בחוף ושיצאו אליו]! אמר רב הונא: גזירה גזרו חכמים לעשות כן, משום לקוח (קנוי) ומשום יתום, שפטורים ממעשר בהמה (ראה לעיל נה, ב, נז, א), שהואיל ואין להם אם שיצאו לקראתה, לא יבואו לעשרם. ועוד תנו רבנן [שנו חכמים] בברייתא: "כל אשר יעבור תחת" (ויקרא כז, לב) – פרט לטריפה שאינה עוברת, שאין אדם מונה טריפה, ואינה מצטרפת למעשר. "תחת השבט" – מאכאן שמצוה למנותן בשבט. לא מנאן בשבט, או שמנאן כשהו רבוצים או עומדים, מנין שאף על פי כן חלה קדושה על העשירי? תלמוד לומר: "העשירי קדש" (שם) – מכל מקום, כל שהוא עשירי, למרות שלא עבר תחת השבט, ואין לי אלא שקרא שמו "עשירי", לא קרא שמו "עשירי" מנין שהוא קדוש מאליה? תלמוד לומר: "יהיה קדש" (שם) – מכל מקום. יכול היו לו מאה ונטל עשרה, עשרה ונטל אחד, מבלי למנות, יכול יהיו מעושרין? תלמוד לומר: "העשירי" – ואין זה עשירי. ר' יוסי בר' יהודה אומר: גם זה מעשר, למרות שלא מנאו. ושואלים: מאי טעמיה [מה טעמון] של ר' יוסי בר' יהודה? ומשיבים: סבר ליה [סבור הוא] כאבא אלעזר בן גומל, דתניא [ששנויה ברייתא], אבא אלעזר בן גומל אומר: נאמר ללויים בענין תרומת מעשר "ונחשז לכס תרומתכם כדגן מן הגורן" (במדבר יח, כז) – בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה, שנתן ישראל לכהן ("כדגן מן הגורן"), ואחת תרומת מעשר ("תרומתכם"), שמן המעשר הראשון שקיבל הלוי מישראל תורם הלוי מעשר לכהן, כשם שהתרומה גדולה ניטלת מן הדגן באומד, ואינו צריך למדוד כמות מסוימת, שהרי לא נקבע לה שיעור בתורה, ובמחשבה, שאם אמר בליבו שחלק מסויים יהיה לתרומה, חלה עליו קדושה גם בלא אמירה –

כאבא אלעזר בן גומל, דתניא [ששנויה ברייתא], אבא אלעזר בן גומל אומר: נאמר ללויים בענין תרומת מעשר "ונחשז לכס תרומתכם כדגן מן הגורן" (במדבר יח, כז) – בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה, שנתן ישראל לכהן ("כדגן מן הגורן"), ואחת תרומת מעשר ("תרומתכם"), שמן המעשר הראשון שקיבל הלוי מישראל תורם הלוי מעשר לכהן, כשם שהתרומה גדולה ניטלת מן הדגן באומד, ואינו צריך למדוד כמות מסוימת, שהרי לא נקבע לה שיעור בתורה, ובמחשבה, שאם אמר בליבו שחלק מסויים יהיה לתרומה, חלה עליו קדושה גם בלא אמירה –

באומד ובמחשבה רש"י (להלן נט, א ד"ה במחשבה) מסביר ש"במחשבה" משמעו שאינו צריך להפריש בפועל, אלא יכול להתכוון בליבו לחלק מסויים בתבואה, ואז יכול לאכול את השאר, ויפריש ויתן לאחר מכן. ואילו המאירי (גיטין לב, ב) סבור כי "במחשבה" אינו אלא כפל דיבור של "באומד", כלומר, שיכול להפריש בלא מדידה אלא על ידי חישוב בלבד. ולדברי הכל גם אומד וגם מחשבה נלמדים ממה שנאמר "ונחשז", שלדברי רש"י בא ללמד שני עניינים, האחד – לצאת ידי חובה במחשבה, והשני שיכול לעשות בחישוב, בלא מדידה. ורש"י (שם) פירש שאין מדובר כאן במחשבה בלבד, אלא במחשבה שיש עמה דיבור. אבל ראשונים רבים חלקו עליו (ראה תוספות ד"ה "במחשבה" בעמוד הבא וחיורשי רמב"ן ועוד לגיטין לא, א).

אורה ההלכה
פרט לטריפה הטריפה אינה נכנסת לדיר להתעשר. כברייתא. (רמב"ם שם פ"ו הט"ו).
תרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה אין תורמים תרומה גדולה לא במדה ולא במשקל ולא במנין, אלא אומד ומפריש בדעתו בערך מידה אחת לחמישים (ובזמן הזה, שתרומה נטרפת – שיעורה בכל שהוא). כמשנה במסכת תרומות (פ"א מ"ז) ושלא כשיטת אבא אלעזר בן גומל. ומכל מקום אם הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום – הרי זו תרומה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות תרומות פ"ג ה"ד. פ"ד ה"ז. ש"ע י"ד שלא, יט. שם סעיף מו).

מסורת הש"ס
 ד. ראה בכורת נ, א.
 ה. חולין קלו, ב. מנחות ו, א. בכורות ט, א. תמורה ט, א. תוי"כ ויקרא כז, לב (כל הדרשה). ילק"ש תורה תרפ, שם תרפא. שם תתק"ז.
 ו. ביצה יג, ב. גיטין לב, ב. מנחות נד, א. (ובשינויים) ירושלמי תרומות פ"א ה"א. שם ה"ד. ספרי במדבר יח, כז. ילק"ש תורה רמז תרפ. שם השנח.

גרסות
אימותיהן מבחוץ ברוב כתיב: ומעמיד אימותיהן מבחוץ.
לקראת אימם ויש: לקראת אימותיהן.
ולפקינהו אינהו בכתיב: ולפקינהו אינהו.
ולפיקו לותיה בכתיב: ולפיקינהו לותיה ובש"מ: ולפיקו וליתו.
כל אשר יעבור תחת בכתיב: וכן בש"מ ובב"ח: כל אשר יעבור.
גזירה משום לקוח ומשום יתום יש בכתיב: גזירה משום לקוח וגזירה משום יתום.
גומל ברוב כתיב: כבמקבילה: גמלא.

עיונים

גזרה משום לקוח ומשום יתום משום לקוח – שהרי הקונה טלה קונה אותו בדרך כלל בלא אמו (רש"י מב"ב). וכבר העיר רש"י (ד"ה יתום) שלא כל יתום פטור אלא רק מי שמתה אמו לפני שהוא נולד, אבל מי שמתה אמו אחר לידתו – חייב, והוא צריך שירוקו לו ירק כדי שיצא. אלא שעיקר הטעם של גזירה זו הוא ההיכר, שברוך זו יודעים אנשים שלקוח ויתום אינו מצטרף למעשר. ורבינו גרשום פירש כי בדרך זו מודיע בעל הצאן שאין בדיר לקוח ולא יתום.
לא מנאן בשבט או שמנאן רבוצים... תלמוד לומר העשירי – שאם היה כתוב "עשירי" (לא ה) היה הכתוב נקרא כך: "כל אשר יעבור עשירי יהיה קדש", אבל זה שלא עבר – לא. לכן באה ה' להפריד את "עשירי" מ"יעבור", לומר שכל שהוא עשירי הריהו קדש. ועוד יש לומר כי הואיל וכבר נאמר בתחילת הכתוב "וכל מעשר", נמצאת המלה "העשירי" מיותרת (קרבן אהרן).
לא קרא שמו עשירי מניין תלמוד לומר יהיה קדש מכל מקום ודורשים את המלה "יהיה" שהיא מיותרת (קרבן אהרן). ויש שכתב כי מתוך שלא נכתב "העשירי יקדש", אלא "יהיה קדש" יש ללמוד שהוא מתקדש מאליה (מלבי"ם).
בשתי תרומות כתב רש"י (ד"ה בשתי) שאמנם הכתוב מדבר במפורש רק בתרומת מעשר. אולם ממה שנאמר שם "ונחשז לכס תרומתכם כדגן מן הגורן" אנו למדים שהכתוב משווה את התרומה הזו (תרומת מעשר) לתרומה אחרת (תרומה גדולה) שאותה מפריש בעל התבואה מן הגורן, ונמצא איפוא שהכתוב משווה את שתי התרומות זו לזו.

